

Gulnora MALIKOVA,
O'zbekiston davlat filarmoniyasi
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan
Xor jamoasi badiiy rahbari

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA XIZMAT KO'RSATGAN XOR JAMOASIDA FOLKLOR QO'SHIQLARINING TALQINI

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan xor jamoasining ijodiy yo'li, folklor qo'shiqlarining ko'povozli ijro targ'ibotchisi sifatida yosh avlod tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati xususida hamda maqolada folklor qo'shiqlari orqali yosh avlodni musiqiy madaniyati va estetik didini rivojlantirish, ma'naviy dunyosini har tomonlama o'stirish, oliyjanob fazilatlarini kamol toptirish haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: xor, folklor, milliy ijrochilik, kompozitor, a kapella, qayta ishlash, xormeyster, dirijyor, repertuar, syuita, simfoniya, innovatsiya.

Аннотация. В данной статье изложены размышления о творческом пути Заслуженного хора Республики Узбекистан, его роли и значении в воспитании подрастающего поколения как пропагандиста многоголосного исполнения фольклорных песен. Также в статье представлены идеи о развитии музыкальной культуры и эстетического вкуса молодого поколения посредством фольклорных песен, всестороннем возвращении их духовного мира и совершенствовании их благородных качеств.

Ключевые слова: хор, фольклор, национальное пение, композитор, а капелла, хормейстер, дирижёр, переложение, репертуар, инновация, сюита, симфония.

Abstract. This article reflects on the creative path of the Honored Choir of the Republic of Uzbekistan, its role and significance in educating the younger generation as a promoter of polyphonic folk song performance. The article also presents ideas on developing the musical culture and aesthetic taste of the younger generation through folk songs, the comprehensive cultivation of their spiritual world, and the refinement of their noble qualities.

Keywords: choir, folklore, national singing, composer, a cappella, choirmaster, conductor, arrangement, repertoire, innovation, suite, symphony.

“Bir haqiqatni hech qachon esimizdan chiqarmasligimiz kerak: mamlakatimizda madaniyat va san’at taraqqiy etmasa, jamiyat rivojlanmaydi. Xalqimizning rivojlanish darajasi avvalo, milliy madaniyatimizga qarab baholanadi. Shu ma’noda, madaniyat – bu xalqimiz, jamiyatimiz qiyofasidir. Biz O‘zbekistonning yangi qiyofasini yaratishga kirishgan ekanmiz, buni avvalo milliy madaniyatimizni rivojlantirishimizdan boshlashimiz lozim”.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Shavkat MIRZIYOYEV

Xalqimizning milliy o'zligini, qadimiy tarixi va tilini, uning hayot tarzi, an'ana va urf-odatlarini o'zida mujassam etadigan, umumbashariy madaniyatning ajralmas qismi sifatida tan olingan baxshichilik san'ati atoqli baxshi-shoirlarimiz, folklorshunos olimlarimizning fidoyi mehnati, ijodiy tafakkuri bilan asrlardan asrlarga o'tib kelmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan mamlakatimizda folklor san'atiga katta e'tibor qaratilmoqda.

Oshirilayotgan islohotlar natijasi o'laroq madaniyat va san'atning barcha sohalarida ulkan o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu o'zgarishlar yosh avlodning dunyoqarashini kengaytirish, tarbiyalash, ma'naviyatini shakllantirish borasida muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

O'zbekistonda xor ijrochilik madaniyati qisqa davr ichida bir ovozlikdan to ko'p ovozli asargacha bo'lgan murakkab yo'lni bosib o'tdi. O'zbek kompozitorlari xor uchun asarlar yaratishda mislsiz natijalarga erishdilar. Ijodkorlarni o'zbek xalq qo'shiqlari va musiqasi har doim o'ziga jalb qilib kelgan. Xalq qo'shiqlarini xalqona milliy uslubini saqlab qolish uchun bastakorlardan o'ta noziklik, puxtalik bilan o'rganib chiqish talab etilgan. Ko'povozli milliy musiqaning shakllanishi va rivojlanishida xalq qo'shiqlarining o'zni beqiyosdir.

“1960-yilda O'zbekiston radio va televideniye Davlat qo'mitasi qoshida professional xor jamoasi tuzilib, unga tashkilotchi va badiiy rahbar sifatida Toshkent davlat konservatoriyasi xor dirijyorlik fakultetini bitiruvchisi Botir Umedjonov tayinlandi. Dastlab ushbu xor tarkibi 28 xor artistidan iborat edi, ularga boshlang'ich

musiqa nazariyasi va solfedjiodan darslar tashkil etildi” [4, 90-b]. B.Umedjonov xor musiqasi sohasida katta tajribaga ega bo'lgan Mutavakkil Burxonov tamoyillariga tayanib o'zi xor uchun: “Ilillayor”, “Chamanda gul”, “Qora soch”, “Lapar”, “Qilpillama”, “Galbari” shu kabi o'zbek xalq qo'shiqlarini hamda turli miniatyuralarini yaratdi. Xor jamoasi Umedjonovga ham ijodiy laboratoriya ham milliy ijrochilik yo'lida o'ziga xos uslub va bezaklarni qo'llash, yetuk ijrochilik omiliga aylandi. 1962-yildagi jamoaning O'zbekiston kompozitorlari uyushmasida birinchi konsert chiqishi, jamoa uchun katta ahamiyatga ega bo'ldi. Shu yildan boshlab O'zbekiston kompozitorlari jamoa repertuarini o'z asarlari bilan boyitdilar va jamoa kompozitorlarimiz asarlarini radio va televideniye orqali chiqishlari bilan targ'ibot eta boshladilar.

Mutavakkil Burhonov boshlab bergan milliy xor ijodiy an'analarini Ikrom Akbarov, Mardon Nasimov, Sobir Boboyev, Botir Umedjonov, Sayfi Jalil, Mustafo Bafoyev, Farhod Alimov, Baxrullo Lutfullayev kabi hassos bastakorlar ijodida samarali davom ettirildi. Shuningdek bir qator xormeysterlar Sh.Yormatov, J.Shukurov, Ye.Nechayev, N.Sharafiyevalar ham xalq qo'shiqlarini xor uchun moslashtirishda katta natijalarga erishdilar.

1970–90-yillari jamoa tarkibi 60 taga kengayib, faoliyati rivojlanib bordi, repertuari ham yirik a kapella xor asarlari va turkumlar bilan boyitildi. Yillar mobaynida jamoani mahorati o'sib murakkab a kapella, vokal-simfonik asarlar, syuitalar repertuaridan o'rin ola boshladi. Jamoani yil sayin ijrochilik mahorati o'sib bordi.

Ushbu xor jamoasi o'zbekona ijro uslubi bilan

boshqa xor jamoalaridan ajralib turadi. Botir Umedjonov xor jamoasi bilan faoliyati jarayonida xalq musiqa ijrochiligi tabiatini teran anglagani bois, o'zbekona ijroning o'ziga xos yangrashini topishga erishadi. "U jamoa imkoniyatlarini yanada mustahkamlash maqsadida mumtoz asarlar va maqom namunalari qator asarlarni xor uchun qayta ishladi. Ulardan: buxorocho "Mavrigi" turkumi, "Saraxbori navo", "Segoh", "Chorgoh". Asarlarni ijrosi jarayonida jamoa milliy bezaklardan nola, qochirim, to'liqlatish kabilarni o'zlashtirdi va muvaffaqiyatli ko'rsata bildi" [3, 14-b].

Botir Umedjonov shu jamoa uchun yaratilgan hamda xor uchun qayta ishlangan mingdan ziyod o'zbek va Yevropa kompozitorlari qo'shiqlarini O'zbekiston teleradio kompaniyasining "Oltin fond"i magnit tasmlariga yozib qoldirgan. Bu ko'povozli xor asarlarida kompozitorlarimiz ezgulik g'oyalariga hurmat-ehtiram, mehr-oqibat, o'z tarixi, madaniyati bilan faxrlanish, yaxshilik kabi insoniy fazilatlarining ma'no-mohiyati ifodalangan.

Ushbu jamoa milliy xor san'atini mamlakatimizda va jahon miqyosida faol targ'ib etib kelayotgan Respublikamizdagi yagona professional jamoa bo'lib, u o'ziga xos ijro uslubi, ijodiy an'analari va yorqin milliy tarovatiga egadir. Xor jamoasi dasturidan keng joy olgan bir qator xalq qo'shiqlari yosh avlodni ma'naviy kamol toptirishda, ularni milliy va umumbashariy qadriyatlarga hurmat-e'zoz ruhida tarbiyalashda beqiyos ahamiyat kasb etayotir.

Botir Umedjonovning davomchilari ushbu yo'nalishni an'anaviy tarzda saqlab, davom

ettirib kelmoqdalar. Qolaversa, mazkur jamoaning milliy ijrochiligi ma'qul bo'lgan bir qator xalqimiz qalbidan chuqur joy olgan san'atkorlardan, O'zbekiston xalq artistlari: Maryam Sattorova, Muyassar Razzoqova, G'ulomjon Yoqubov, Zamira Suyunova, Zulayho Boyxonova, Kamoliddin Rahimov, O'zbekiston xalq hofizlari Hasan Rajabiy, Mahmud Tojiboyev, Mahmudjon Yo'ldoshev, Beknazar Do'stmurodov, Soyibjon Niyozov, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artistlardan: Erkin Rahimov, Sharq bulbuli Nasiba Sattorova, O'zbekiston va Qoraqalpog'iston Respublikalari san'at arbobi Bahrullo Lutfullayevlar shu xor jamoasi bilan juda ko'plab asarlar ijro etishgani bejiz emasdir.

Estoniyaning Tallin shahrida 1983-yilda bo'lib o'tgan xalqaro xor san'ati festivalida atoqli rus kompozitori va pianist Tixon Xrennikov – "Mazkur jamoa nafaqat Markaziy Osiyo, balki jahon sahnalariga chiqishlar qilib, o'zbek xor san'ati yutuqlarini namoyon etishga to'la haqlidir", – deya e'tirof etgan (O'zbekiston bastakorlar uyushmasining o'sha davrdagi raisi A.Jabborov suhbatidan) [3, 29-b].

Bugungi kunda ham ushbu jamoa Davlat miqyosidagi barcha katta-kichik tadbirlarda: "Mustaqillik", "Sharq taronalari", "Navro'z" va shu kabi turli bayram va festivallarda o'zbek kompozitor-bastakorlarining xor asarlarini ijro etib, mamlakatimiz erishayotgan yutuqlarini madh va tarannum etib kelmoqda.

2023-yil Koreya Respublikasi tomonidan tashkil etilgan VII Xalqaro Chedju xor festivali va simpoziumida O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan xor jamoasi o'z ishtiroki bilan

O'zbekiston milliy xor san'ati namunalari bilan qatnashib, tomoshabinlar e'tibori va e'tirofiga sazovor bo'ldi.

Xor jamoasi zamonaviy yangi texnologiyalar, led ekran, xoreografiya elementlaridan foydalanган holda O'zbekiston davlat filarmoniyasi qoshidagi Davlat akademik xalq cholg'ulari, B.Zokirov nomidagi Milliy estrada-simfonik orkestr hamda Milliy simfonik orkestrlari bilan ham yuqori professional darajada konsert dasturlarini taqdim etib kelmoqda.

YUNESKO bosh konferensiyasining 43-sessiyasi Fransiyadan tashqarida, ya'ni O'zbekiston Respublikasi Samarqandda o'tkazilishi tarixiy voqea bo'ldi. "Silk Road Samarkand" kongress markazida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev, YUNESKO bosh direktori Odri Azule xonim, Serbiya Respublikasi Prezidenti Aleksandr Vuchich hamda 194 mamlakatdan tashrif buyurgan delegatsiya a'zolari ishtirokida Yunesko Bosh konferensi-

yasi 43-sessiyasining ochilish marosimida xor jamoasi munosib ravishda qatnashdi. Unda B.Lutfullayevning "Yor-yor" hamda K.Rixter, B.Umedjonovning "Dengiz chig'anog'i sukunati" nomli asarlari yuksak ijro va milliylikni tarannum etuvchi ohanglari orqali konsertga o'zgacha ruh bag'ishladi. Barcha mehmonlarda o'zbek musiqasi, madaniyati hamda urf-odatlariga nisbatan katta qiziqish va hurmatni oshirdi.

Yosh avlodni ma'naviy yetuk, bilimli, vatanparvarlik ruhiyatida tarbiyalash – bugungi kun dolzarb mavzusi hisoblanadi. Tarbiya tizimida musiqa san'ati yetakchi o'rinda turadi. Folklor qo'shiqlari yoshlarning milliylik ruhiyatini mustahkamlanishi yo'lida asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Yoshlar – har qanday mamlakatning ertasi, kuch-qudrati, suyangan tog'i. Ular har tomonlama barkamol, jismonan baquvvat, ruhan va ma'nan sog'lom, bilimli, yuksak tafakkurli bo'lib ulg'aysa, el-yurtning ham kelajagi yorug', barqaror va farovon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori // Yangi O'zbekiston. – 2022. – 4-fevral. – № 25 (547).
2. Shukurov J. Jamoa ijrochiligidagi xonandalik san'atining ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyati va ayrim muammolari // Zamonaviy vokal va xor ijrochiligi: an'anaviylik va innovatsiya: Respublika ilmiy-amaliy konferensiya to'plami. – Toshkent: Fan ziyosi, 2022.
3. Malikova D. Milliy xor san'ati rivojida O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan xor jamoasining o'rni: monografiya. – Bosh Turon, 2025. – 168 b.
4. Shomaxmudova B. Xor lug'ati. – Toshkent: Musiqa, 2009. – 105 b.